

فصلنامه راهبرد سیاسی
سال سوم، شماره ۹، تابستان ۱۳۹۸
صفحات: ۱۰۹-۱۳۱
تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۳؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۴/۱۸

ژرفاکاوی نقش دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه

ابوطالب شفقت* / سید اصغر جعفری** / سعید چهارآزاد***

چکیده

فضاهای دانشگاهی و آکادمیک در عصر حاضر و در اثر چرخش‌های اجتماعی، فرهنگی و فناورانه در عصر نوین دچار تغییر و تحول شده و اهداف و کارکردهای آن‌ها مورد دگرذیسی واقع گردیده است، از این رو پرداختن به نقش و کارکرد دانشگاه صنعتی مالک اشتر در فرآیندها و روندهای نوین و بدیعی به سان دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه می‌تواند جایگاه این دانشگاه را به صورت تصاعدی ارتقاء ببخشد. در این پژوهش ما به بررسی این پرسش می‌پردازیم که دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه چگونه می‌تواند نیازهای دانشگاه صنعتی مالک اشتر را تأمین کند؟ این نگراره به عمده‌ترین فرصت‌ها و چالش‌های موجود در مسیر پیشبرد دیپلماسی علمی و فناوری ایران در کشور ترکیه می‌پردازد که دانشگاه صنعتی مالک اشتر از طریق پی‌جویی آن‌ها می‌تواند دستاوردهای دفاعی-امنیتی قابل قبولی را برای کشورمان به ارمغان آورد. این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و تحلیلی محسوب می‌گردد و از روش کتابخانه‌ای و با استفاده از نظریه و رویکرد «دیپلماسی علم و فناوری» جهت تبیین موضوع استفاده می‌شود.

کلید واژه‌ها

ایران، ترکیه، دانشگاه مالک اشتر، دیپلماسی علم و فناوری.

* عضو هیأت علمی و استادیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

** عضو هیأت علمی و استادیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

*** دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

chehrazad.saeed@gmail.com

مقدمه

دیپلماسی به عنوان شیوه‌ای مسالمت آمیز، کم هزینه و در عین حال مؤثر، نقش مهمی در پیشبرد سیاست خارجی و تأمین منافع ملی کشورها دارد. همراه با دگرگونی‌های بین‌المللی و تحول در سیاست داخلی کشورها، دیپلماسی نیز در طول تاریخ دچار تحولات عمده‌ای شده و اشکال متنوعی به خود گرفته است. در عصر وابستگی‌های متقابل جهانی و تغییر جهت قدرت از «قدرت سخت افزار گرایانه» به «قدرت نرم افزار گرایانه» اشکال نوینی از دیپلماسی پدید آمده است که به جای اتکا به ابزارهای قدرت سخت، از ابزارهای قدرت نرم استفاده می‌نماید. دستاوردهای علمی و فناوری از جمله چنین ابزارهایی است که جدیداً مورد توجه نهادهای علمی-دفاعی کشورهای مختلف قرار گرفته است. از آنجا که جمهوری اسلامی ایران در سال‌های اخیر به پیشرفت‌های چشمگیر علمی و فناوری دست یافته است، این امکان فراهم گردیده تا با توسل به این پیشرفت‌ها به تعقیب منافع ملی خود در فراسوی مرزهای بین‌المللی بپردازد، چیزی که امروزه «دیپلماسی علم و فناوری» نامیده می‌شود. (داودی، ۱۳۹۳: ۱۰۴)

با توجه به این که همواره تعاملات دوجانبه با همسایگان از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی ایران بوده است و در بین همسایگان، ترکیه یکی از کشورهایی است که بیشترین مشترکات تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را با ایران دارد، به کارگیری این شکل از دیپلماسی در مناسبات فی مابین دو کشور از اهمیت شایان توجهی برخوردار است. در این پژوهش ما به بررسی این مقوله می‌پردازیم که در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند نقش مهمی را ایفاء نماید. از این رو سعی داریم با استفاده از منابع موجود و تجارب متولیان دانشگاه، داده‌های لازم را برای یافتن نتایجی مناسب پیدا نماییم.

دو چالش عمده برای ارتقای نقش نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها در پیشبرد دیپلماسی علم و فناوری در کشورمان وجود دارد؛ اول، اینکه ابعاد و مؤلفه‌های بومی پیشبرد دیپلماسی علم و فناوری در کشور به درستی شناسایی و تعریف نگردیده است و دوم اینکه فلسفه وجودی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، ایده پردازی و ارائه راهکار برای رفع چالش‌های موجود و آینده جامعه، شامل مسائل سیاسی اعم از داخلی و خارجی می‌باشد درحالی که عوامل و ملاک‌های ارتقا دهنده نقش نظام آموزش عالی در این زمینه مبهم و کدر است؛ بنابراین منطقی به نظر

می‌رسد که تولیدکنندگان علم به دنبال بهره برداری از آن برای تأمین اهداف سیاسی و غیر سیاسی و رفع مشکلات در تعاملات بین‌المللی کشور باشند. (مقیمی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۹۶)

وجود چنین ضرورت‌هایی و همچنین بروز برخی مشکلات در مسیر پیشبرد دیپلماسی علمی در کشورمان، از جمله انتقال نه چندان مناسب برون مرزی فناوری تولید شده توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و همچنین نظام سیاست خارجی کشور، پژوهشگران را برآن داشت که پژوهش حاضر را بر مبنای نقش یکی از معتبرترین دانشگاه‌های صنعتی-دفاعی (دانشگاه مالک اشتر) بر دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه پایه‌ریزی نماید.

اهمیت و ضرورت تحقیق

به کارگیری دیپلماسی علم و فن آوری ایران در ترکیه به جهت عدیده‌ای هم برای کلیت امنیت ملی ایران و هم مشخصاً برای دانشگاه صنعتی مالک اشتر اهمیت دارد: نخست، ترکیه طی چند دهه اخیر کانون پویایی اقتصادی در منطقه بوده است و ایران همواره می‌تواند از این پویایی به انحای گوناگون منتفع گردد. بدون شک بسیاری از این پویایی‌ها در توسعه علم و فناوری جامعه ترکیه ریشه دارد، چیزی که بسیاری از نخبگان ترک نیز بدان اذعان داشته‌اند. به هر میزان علم و تکنولوژی در جامعه آکادمیک ترکیه شکوفا باشد، به همان میزان می‌توان انتظار داشت که دانشگاه صنعتی مالک اشتر در عرصه‌های دفاعی-امنیتی در این کشور مزیت پیدا کند. بنابراین، سرمایه‌گذاری ایران در عرصه علم و فن آوری به نوعی کمک به مناسبات گوناگون امنیت پایدار جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. دوم، با توجه به اولویت همسایگان در سیاست منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، به کارگیری دیپلماسی علم و فن آوری در ترکیه می‌تواند راه گشای بسیاری از مشکلات دفاعی و امنیتی ما در این کشور باشد. آن گونه که در بالا گفته شد، ما در استفاده از این دیپلماسی دارای مزیت‌هایی هستیم که می‌تواند ما را از سایر رقبا پیش اندازد. سوم، یکی از اهداف مهم سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران ارتباط و مراوده با کشورها و ملت‌های مسلمان است، تبعاً کمک متقابل به پیشبرد علم و فن آوری در دو کشور می‌تواند راهبردی‌ترین کمکی باشد که ایران و ترکیه هم به همدیگر و هم به امت مسلمان داشته باشند. چهارم، کشور ترکیه دارای منابع سرشار و غنی و مردمی مستعد است، سرمایه‌گذاری در عرصه علم و فن آوری در این کشور می‌تواند راه را برای نفوذ اقتصادی بیشتر ایران هموار و امکان بهره برداری دانشگاه مالک اشتر از این ذخایر علمی را فراهم نماید. جدای

از اینکه ایران از قِبَل این همکاری به سود اقتصادی دست می‌یابد، راه برای کاهش تعاملات و مراودات ترک‌ها با کشورهای دیگر نیز فراهم و در نتیجه همکاری آنها با دول غربی رقیب ایران کمتر خواهد شد از این طریق امنیت منطقه‌ای ما قوام و دوام خواهد یافت. پنجم، یکی از مشکلات جدی جامعه ترکیه عثمانی‌گرایی است که از یک سو ریشه در برداشت‌های قشری از دین دارد و از سوی دیگر ریشه در سنت‌های ناسالم و تعصبات قومی. بدون شک، گسترش علم و فن آوری در دو کشور می‌تواند در حل این معضل تاریخی کشورهای مسلمان منطقه خاورمیانه نیز کمک شایان توجهی بنماید و سیستم دفاعی ایران نیز از ثمرات امنیتی آن بی‌نصیب نخواهد ماند. ششم، سالانه تعداد زیادی از دانشجویان ایرانی در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری در دو کشور به صورت متقابل مورد پذیرش قرار می‌گیرند که این مورد ارتباط مستقیمی با قدرت نرم پیدا می‌کند، لذا با گسترش دیپلماسی علم و فناوری، دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند سفیرهای علمی به کشور ترکیه اعزام کند تا از نوآوری‌های دفاعی کشور مذکور بهره برداری کرده و موجب تقویت سیستم امنیتی جمهوری اسلامی ایران گردد. هفتم، یکی از مشکلات جدی ایران با ترکیه نزدیکی این کشور به دول غربی و اروپایی است که آثار زبان باری به لحاظ امنیت منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای ما داشته است، به زعم بسیاری از صاحب نظران، به هر میزان که مناسبات علم و فن آوری ایران با ترکیه گسترش یابد و زمینه برای مراودات نیروی انسانی در بخش‌های مختلف علمی مانند دانشگاه و صنعت دفاعی و علوم راهبردی و... فراهم شود، از نگاه شرق و غرب این دو دولت-ملت نیز کاسته خواهد شد.

ادبیات نظری و مبانی تحقیق

الف) چهارچوب نظری

دیپلماسی علم و فناوری

دیپلماسی به عنوان روشی مسالمت آمیز، کم هزینه و در عین حال مؤثر، نقش مهمی در پیشبرد سیاست خارجی و تأمین منافع ملی کشورها دارد. همراه با دگرگونی‌ها و تحولات بین‌المللی و تحول در سیاست داخلی کشورها، دیپلماسی نیز در طول تاریخ دچار تحولات عمده‌ای گشته و اشکال متنوعی به خود گرفته است. در عصر وابستگی‌های متقابل جهانی و تغییر جهت قدرت از «قدرت سخت افزارانه» به «قدرت نرم افزارانه»، اشکال نوینی از دیپلماسی ظهور پیدا

کرده است که به جای اتکاء به ابزارهای قدرت سخت، از ابزارهای قدرت نرم استفاده می‌کند. (داوودی، ۱۳۹۳: ۱۰۴)

هنگامی که از دیپلماسی علم سخن می‌رانیم، از واژگانی استفاده می‌کنیم که تا پیش از هزاره حاضر وجود نداشتند. همچنین، با موضوعی سروکار داریم که این روزها مورد توجه مجامع گوناگون قرار گرفته است؛ بنابراین، تلاش خواهیم کرد تا معنایی که برای این مفهوم ارائه شده است را تبیین نماییم، اما ورای این واژگان جدید، به نظر می‌رسد که دیپلماسی علم، در گذشته‌های دور ریشه دارد؛ تاریخ، گواه پیوندهای باستان میان علم و سیاست خارجی می‌باشد. این فصل چه از حیث مفهومی و چه به لحاظ تاریخی، به این پرسش می‌پردازد: دیپلماسی علم و فناوری چیست؟ (برونو روفینی، ۱۳۹۷: ۳۷)

دیپلماسی علم و فناوری از جمله مفاهیم نوپا و نوینی می‌باشد که با پیشرفت علم و فناوری در همه حوزه‌ها به خصوص در حوزه‌ها و ساحت‌های اثرگذار بر مناسبات سیاسی دولت‌ها و همچنین نقش پررنگ علم و فناوری در حل چالش‌های جهانی مرتبط با افزایش جمعیت، محیط زیست، غذا، انرژی، منابع و فقر که با توجه به روند رو به رشد جهانی شدن دیگر مشکل یک کشور به تنهایی نبوده و نیازمند همکاری‌های بین‌المللی می‌باشند، مورد توجه و عنایت عموم قرار گرفته است. دیپلماسی علم فرایندی تلقی می‌گردد که در آن کشورها پیشرفت‌ها و علایقشان را که در زمینه‌های علمی بین‌المللی با استفاده از روش‌های علمی کسب کرده‌اند، نشان می‌دهند. دیپلماسی علم و فناوری، در صورتی که از دیپلماسی برای مواجهه با چالش‌های جهانی، تقویت همکاری‌ها بین کشورها و افزایش نفوذ یک کشور بر کشور دیگر استفاده شود، از آن جهت که می‌تواند شهرت و تصویر یک کشور را بهبود و ارتقاء بخشد، می‌تواند عامل مهمی برای تقویت قدرت نرم یک کشور باشد. (ذوالفقارزاده و دیگران، ۱۳۹۵: ۴)

علم و فناوری از جمله موارد بسیار تأثیرگذار بر روابط بین‌الملل نوین می‌باشند که با ظرفیتهای خود قادر هستند تغییراتی را در مدیریت روابط بین‌المللی ایجاد نمایند. البته این رابطه به صورت بالعکس نیز وجود دارد. علم و فناوری در کنار دیپلماسی زمینه‌ای را فراهم کرده که در دنیای امروز با توجه به تجربیات موفق آن، توجه بسیاری از صاحب‌نظران و حتی دولت‌ملت‌ها را به خود جلب نموده است. به طوری که کشورهایی همچون ژاپن و فرانسه برای آن برنامه ریزی‌های دقیق و مدونی را تهیه کرده‌اند. پیامد به کارگیری علم و فناوری در کنار دیپلماسی، عرصه دیپلماسی علم و فناوری قلمداد می‌شود که استفاده از علم و فناوری در

راستای اهداف سیاسی و استفاده از روابط سیاسی در راستای پیشبرد علم و فناوری معنا می‌گردد. امروزه نه تنها کشورهای توسعه یافته و پیشرفته، بلکه کشورهای در حال توسعه و کوچک هم به این پتانسیل پی برده و خواهان بهره‌گیری از آن می‌باشند. (صدوق و بنیادی نائینی، ۱۳۹۵: ۵)

همکاری علمی بین‌المللی و دیپلماسی علم، اقداماتی هستند که در عین وابستگی و اشتراک از بعضی جنبه‌ها به یکدیگر، از لحاظ تحلیلی از هم مجزا می‌باشند. اساساً، همکاری علمی بین‌المللی به توسعه‌ی اکتشاف علمی مربوط می‌شود، در حالی که هدف اصلی دیپلماسی علم، اغلب به کارگیری علم در جهت پیشبرد اهداف سیاست خارجی یک کشور یا منافع داخلی آن است. به عبارت دیگر، همکاری علمی بین‌المللی از افراد و گروه‌ها نشأت می‌گیرد، در حالی که دیپلماسی علم، در عین اینکه می‌تواند حاصل تلاش‌های افراد باشد، اغلب شامل اقداماتی با رهبری دولت‌ها، در حوزه‌ای از همکاری علمی، می‌باشد. از این رو، همکاری علمی بین‌المللی، هم ممکن است شامل دیپلماسی علم باشد و هم نباشد. (دیویس و پتمن، ۱۳۹۷: ۱۷)

برای آنکه بتوان یک پدیده را که در ذیل دیپلماسی علم و فناوری می‌باشد، مورد شناسایی قرار داد می‌بایست سه شاخص کلان داشته باشد، که این سه شاخص کلان عبارتند از: هدف سیاسی، اثر سیاسی، بستر سیاسی (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۷۳-۷۱).

ب) مبانی تحقیق

۱. دانشگاه صنعتی مالک اشتر و اسناد بالادستی

اصولاً پرداختن به دیپلماسی علم و فناوری در کشور و در قالب همه نهادها می‌بایست در چهارچوب اسناد بالادستی صورت بگیرد. پردازش نقش دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. دانشگاه صنعتی مالک اشتر برای نقش آفرینی در این امر مهم باید به ۴ سند بالادستی توجه ویژه‌ای داشته باشد. این اسناد شامل موارد زیر می‌شوند:

- نقشه جامع علمی کشور
- چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران
- برنامه پنج ساله ششم توسعه
- سند راهبردی کشور در امور نخبگان

کنش ورزی دیپلماتیک در قالب علم و فناوری توسط دانشگاه مالک اشتر جزئی از اهداف این ۴ سند می‌باشد و می‌بایست از خط مشی‌های آن پیروی نماید.

۲. دانشگاه صنعتی مالک اشتر و رویکردهای دوگانه در دیپلماسی علم و فناوری

برای بررسی و ارزیابی نقش و جایگاه دانشگاه صنعتی مالک اشتر در روند و فرآیند دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه رویکرد و رهیافتی دوگانه را مد نظر قرار داده‌ایم، ابتدا رویکرد «همکاری جویانه» و سپس رویکرد «مستقل‌محورانه». در رویکرد همکاری جویانه، دانشگاه مالک اشتر برای اینکه در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه نقش آفرینی مهم و موثری داشته باشد ابتدا نهادهایی که به عنوان بازیگر و کنش‌گر داخلی دیپلماسی علم و فناوری ایران شناخته می‌شوند را مورد شناسایی قرار می‌دهد و از طریق همکاری با این نهادها نقش خود را در نیل به اهداف و ظرفیت‌های دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه برجسته می‌نماید. اما در رویکرد مستقل‌محورانه، دانشگاه مالک اشتر به تنهایی و در قالب کنش‌های شش‌گانه اهداف و مقاصد دیپلماتیک ایران در حوزه علم و فناوری را با محوریت دیپلماسی دفاعی پی‌جویی می‌نماید. هر دو رویکرد در ادامه به صورت مبسوط تبیین می‌شوند.

۳. دانشگاه مالک اشتر و همکاری با سایر بازیگران داخلی دیپلماسی علم و فناوری

نهادهای داخلی که عموماً بازیگری در عرصه دیپلماسی علم و فناوری را برعهده دارند به دو دسته کلی فعال در سیاست خارجی و فعال در دیپلماسی علم و فناوری تقسیم می‌شوند. آن‌ها را به واسطه مراجعی که دانشگاه مالک اشتر باید در راستای نقش آفرینی در دیپلماسی علم و فناوری در ترکیه با آن‌ها هماهنگ باشد و همکاری نماید در زیر مورد بررسی قرار می‌دهیم. این بازیگران دیپلماسی علم و فناوری در ایران شامل این موارد می‌شوند: شورای عالی امنیت ملی، نهاد ریاست جمهوری، وزارت امور خارجه، معاونت علمی ریاست جمهوری، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نفت و شورای عالی انقلاب فرهنگی.

شورای عالی امنیت ملی

در هرم تصمیم‌گیری در دیپلماسی خارجی جمهوری اسلامی ایران شورای امنیت ملی، نقش رأس هرم را ایفا می‌کند. قانون اساسی سه وظیفه کلی را برعهده این نهاد گذاشته است:

- تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده از طرف مقام معظم رهبری
- هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی-امنیتی
- بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۳۹)

دانشگاه صنعتی مالک اشتر برای اینکه بتواند عملکرد بهتر و ثمرتری در راستای نقش آفرینی در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه داشته باشد هم می‌بایست در راستای اهداف این نهاد بالادستی کنش ورزی داشته باشد هم اینکه باید هر گونه برنامه‌ای در این مورد را با شورای عالی امنیت ملی هماهنگ نماید.

نهاد ریاست جمهوری

به واقع در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، رییس جمهور و نهاد دفتر ایشان، نقشی موثری را ایفا نموده و می‌نمایند. رییس جمهور از یک طرف وزیر امور خارجه را تعیین می‌کند و از طرف دیگر خود اثر گذاری بسیار زیاد در سیاست خارجی و روابط خارجی کشور دارد. در موضوع دیپلماسی علم و فناوری اولین اقدامات از سوی نهاد ریاست جمهوری انجام شد. هدایای فناورانه آقای احمدی نژاد به هم‌تابان خارجی خود فتح باب موضوع دیپلماسی علم و فناوری در داخل کشور را موجب گشت. همچنین حمایت‌های ویژه ایشان از فناوری هسته‌ای و سایر فناوری‌های نوین سبب شد تا حوزه علم و فناوری در داخل توسعه قابل توجهی یابد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۱)

حال که نقش نهاد ریاست جمهوری چنین برجسته می‌نماید، دانشگاه مالک اشتر به واسطه اینکه دانشگاهی دولتی می‌باشد، می‌تواند شرایط را مغتنم شمرده و در چهارچوب مطروحه سیاست‌های نهاد ریاست جمهوری نقش خود را در دیپلماسی علم و فناوری به طور عام و دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه به طور خاص پر رنگ‌تر نماید.

وزارت امور خارجه

همانطور که دولت مجری قوانین است، وزارت امور خارجه مجری سیاست‌ها و تصمیمات در حوزه سیاست خارجی است. از طرف دیگر این نهاد تابلوی رسمی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور می‌باشد. نمایندگی‌های متعدد در کشورهای مختلف دارد که هیچ نهاد دیگری این ظرفیت را نخواهند داشت. وزارت امور خارجه به دلیل پیگیری مسائل متعدد خارجی به ابزار مختلف نیاز فراوان دارد. اگر علم و فناوری بخواهد در خدمت دیپلماسی قرار گیرد، اصلی‌ترین نهاد مصرف کننده این خدمات وزارت امور خارجه خواهد بود. در نتیجه وجود تعامل میان بازیگران علم و فناوری و دستگاه دیپلماسی امری ضروری برای به وجود آمدن دیپلماسی علم و فناوری می‌باشد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۲)

وزارت امور خارجه مقوله دیپلماسی علم و فناوری را از طریق چند نهاد زیرمجموعه خود پیگیری می‌کند که مهمترین آن‌ها موارد زیر می‌باشند:

- اداره همکاری‌های علمی و فناوری
- مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه
- دانشکده روابط بین‌الملل
- دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه

دانشگاه صنعتی مالک اشتر در راستای نقش آفرینی در حوزه دیپلماسی علم و فناوری ملزم است تا با وزارت امور خارجه و نهادهای ذی‌ربط ارتباط برقرار کرده و در قالب تفاهم‌نامه‌هایی با همکاری این وزارتخانه و نهادهای آن به امر دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه کمک نماید.

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

در بین نهادهای فعال در حوزه علم و فناوری، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نقش محوری و انسجام‌بخشی در این حوزه را ایفا می‌کند. این نهاد کوشش خود را بر زمینه سازی برای رشد و توسعه علم و فناوری متمرکز کرده است و راهبری فعالین اصلی حوزه فناوری‌های پیشرفته را نیز به عهده دارد. به سبب جایگاه حقوقی این نهاد (معاونت ریاست

جمهوری) این سازمان می‌تواند به عنوان هماهنگ کننده میان عوامل فعال علم و فناوری و وزارت امور خارجه عمل کند. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۴)

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نیز مقوله دیپلماسی علم و فناوری را از طریق چند نهاد زیرمجموعه خود پیگیری می‌کند که مهمترین آنها موارد زیر می‌باشند:

- ستاد فناوری‌های راهبردی
- مرکز همکاری‌های فناوری و نوآوری
- دفتر دیپلماسی فناوری معاونت بین الملل و انتقال فناوری
- پارک فناوری پردیس

عموماً هر گونه کنشی در حیطه علم و فناوری از سوی دانشگاه مالک اشتر، به خصوص دیپلماسی در این حوزه، به واسطه عمق استراتژیک این نهاد، می‌بایست با هماهنگی و در راستای اهداف و سیاست‌های این نهاد انجام بپذیرد. طبیعی است اگر دانشگاه صنعتی مالک اشتر بخواهد خود را کنشگری مؤثر در دیپلماسی علم و فناوری معرفی نماید، باید همراه و هم‌آهنگ با این نهاد، راهبردهای خود را طراحی و اجرا نماید.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

این وزارت در دو بعد می‌تواند در دیپلماسی علم و فناوری ایران فعال باشد. از یک طرف ظرفیت‌های موجود در دانشگاه‌های علوم پزشکی که می‌تواند در خدمت دیپلماسی علم و فناوری قرار گیرد. قالب این کار نیز تبادلات دانشگاهی است که در تأمین نیازمندی‌های فناورانه داخل و نیز اثر گذاری سیاسی مؤثر خواهد بود. از طرف دیگر دست آوردهای حوزه پزشکی که می‌تواند در خدمت سیاست خارجی قرار گیرد. نکته قابل توجه این است که در سطح جهان، حوزه سلامت بسیار مردم پسند است چرا که با زندگی مردم سر و کار دارد. به همین علت فضا برای فعالیت بسیار زیاد است و موانع کمتری نسبت به سایر حوزه‌های فناوری‌های پیشرفته وجود دارد. همین ویژگی سبب می‌شود که دست آوردهای پزشکی تأثیر بسیاری در افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. به عنوان نمونه می‌توانیم به داروی آیمود که دارویی ضد ایدز است اشاره نماییم که قاعدتاً برای کشورهای دنیا بسیار جذابیت دارد. اگر استفاده از این دارو همراه با ملاحظات قدرت نرمی باشد، می‌تواند در افزایش پرستیژ جمهوری

اسلامی ایران مؤثر باشد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۶) به گونه‌ای که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به واسطه تبادل دارو که در اینجا از آن به عنوان «دیپلماسی دارو» یا «دیپلماسی سلامت» یاد کنیم، حس نوع‌دوستی را به ملت‌های دیگر سانع نماید و نتیجتاً بتواند از طریق ارزش‌های بوم‌گرایانه خود در قالب صدور انقلاب به سایر کشورها منتقل نماید و در بهبود روابط با کشورها مؤثر واقع شود.

«زیست فناوری» و «سلول‌های بنیادی» می‌تواند موضوع مشترکی باشد که دانشگاه صنعتی مالک اشتر و وزارت بهداشت را در کانال دیپلماسی علم و فناوری هم داستان کند. از این رو تدوین تفاهم نامه در این زمینه می‌تواند فصل مشترکی بین این دو نهاد ایجاد کند.

وزارت صنعت، معدن و تجارت

این وزارت خانه که در سالیان اخیر از ادغام دو وزارتخانه صنعت و معدن و بازرگانی ایجاد گشته است، یکی دیگر از بازیگران عرصه دیپلماسی علم و فناوری می‌باشد. تعامل این نهاد نیز با دیپلماسی علم و فناوری می‌تواند تعاملی دو سویه و چندوجهی باشد. از یک طرف صنعت کشور مهمترین متقاضی فناوری می‌باشد و از طرف دیگر صادرات فناوری که یکی از زیرساخت‌های دیپلماسی علم و فناوری است، نیازمند حمایت‌های خاصی است که از بر عهده این نهاد می‌باشد. سازمان‌هایی نیز در این وزارت خانه فعال هستند که ارتباط مستقیم با دیپلماسی علم و فناوری پیدا می‌کنند. "سازمان صنایع نوین" و "سازمان توسعه تجارت" دو سازمان اصلی در این رابطه قلمداد می‌شود. "سازمان توسعه تجارت" متولی اصلی در موضوع صادرات و واردات می‌باشد که در زمینه صادرات محصولات فناورانه می‌تواند نقش مهمی را ایفا کند. این سازمان با ارائه خدماتی از قبیل جایزه صادراتی، روند صادرات کشور را مدیریت می‌نماید. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۷)

دانشگاه مالک اشتر به واسطه صنعتی بودن می‌تواند سهل الوصول ترین ارتباط، همکاری و هماهنگی را با این وزارت خانه در حوزه دیپلماسی علم و فناوری-در اینجا در ترکیه- داشته باشد. از این رو تدوین تفاهم نامه‌ها و تکوین سیاست‌ها با همراهی وزارت مذکور، امتیازی ویژه برای دانشگاه صنعتی مالک اشتر محسوب می‌گردد.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

متولی اصلی آموزش عالی در کشور وزارت علوم می‌باشد. در دیپلماسی علم و فناوری دانشگاه‌ها نقش مهمی دارند که تبادلات دانشگاهی یکی از مهمترین کارهای آنها است. هماهنگی میان دانشگاه‌ها برای فعالیت در راستای اهداف دیپلماسی علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران نقشی است که وزارت علوم می‌تواند ایفا نماید. علاوه بر این وزارت علوم می‌تواند در تأمین نیاز مندی‌های علمی و فناوری داخل کشور نیز مؤثر باشد. مراکز پژوهشی و تحقیقاتی که وابسته به دانشگاه‌ها هستند ظرفیت فراوانی برای تأمین نیازمندی‌های فناورانه داخل دارند که در صورت ایجاد شبکه اطلاعاتی از توانمندی‌های آنها و مدیریت منسجم به خوبی از ظرفیت آنها استفاده خواهد شد. در نظر باید داشت که زیر ساخت مهم در این موضوع ارتباط صنعت و دانشگاه است که متأسفانه خلأ جدی در این حوزه وجود دارد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۴۴-۱۴۵)

نهادهای زیادی زیرمجموعه وزارت علوم در تکاپوی دیپلماسی علم و فناوری می‌باشند و جزء کنشگران و بازیگران اصلی و فعال در این حوزه شناخته می‌شوند، در زیر به مهم‌ترین و اساسی‌ترین این نهادها اشاره می‌شود:

- مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی
- سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی
- مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی
- جامعه المصطفی‌العالمیه
- پایگاه استنادی جهان اسلام
- مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
- شورای عالی عتف
- دانشگاه‌ها

دانشگاه صنعتی مالک اشتر، از ارگان‌های وزارت دفاع می‌باشد، اما به سان رسالت سایر دانشگاه‌های زیر مجموعه وزارت علوم، مشخصاً همان وظایف را بر دوش دارد. از این رو دانشگاه مالک اشتر با هم ذات پنداری رسالتی و وظیفه محوری با اهداف وزارت علوم و مجموعه

دانشگاه‌های آن در قالب دیپلماسی علم و فناوری در یک مسیر قرار می‌گیرند و به دنبال اهداف واحدی می‌باشند که همگی یک منظومه یا اطلس را ایجاد نموده‌اند.

وزارت جهاد کشاورزی

ایران، سرزمین چهار فصل، از نظر پتانسیل‌های کشاورزی در منطقه خاورمیانه از جایگاه ممتازی برخوردار است. از این رو و از آن جهت که می‌توان با تکیه بر فناوری‌های روز و پیشرفته در حوزه کشاورزی این مزیت را ارتقاء داد، لزوم توجه ژرف به دیپلماسی علم و فناوری برای مکانیزه کردن کشاورزی را بیش از پیش ضروری جلوه می‌دهد. برای مثال می‌توانیم از نیوزلند به عنوان نمونه موفق در این زمینه یاد کنیم که به دلیل ظرفیت بسیار بالای خود در زمینه کشاورزی، بیشترین استفاده را از دیپلماسی علم و فناوری نموده است. برای دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه نیز می‌توان در حوزه‌های کشاورزی از مدل نیوزلند وجوه مثبت آن را اقتباس نمود.

دانشگاه صنعتی مالک اشتر برای تقویت جنبه مکانیزاسیون کشاورزی در ایران، می‌تواند با وزارت جهاد کشاورزی در زمینه دیپلماسی علم و فناوری همکاری نماید و از این مسیر با تقویت قدرت اقتصادی کشور، نگاهی چند ساحتی به مقوله «قدرت» و «دفاع» داشته باشد.

وزارت نفت

از نفت با عناوین مختلفی یاد می‌کنند؛ طلای سیاه، معمای فراوانی، مزیت ژئوپلیتیکی و ... . اما جغرافیای ایران به خاطر مزیت ژئوپلیتیکی که «نفت» از آن برخوردار است، توجه ویژه‌ای به این امر دارد. این توجه ویژه به وسیله بررسی جایگاه درآمدهای نفتی در بودجه سالانه کشور به خوبی قابل توجیه می‌باشد. از این رو، ارتقاء و استاندارد سازی تکنولوژی‌های مربوط به صنعت نفت، در کنار بازاریابی محصولات نفت، گاز و پتروشیمی، زمینه‌ی بسیار ویژه‌ای برای روی آوری به دیپلماسی علم و فناوری فراهم کرده است. دانشگاه صنعتی مالک اشتر در این مسیر دشوار می‌تواند یاری رسان وزارت منشاء عظیم درآمدهای کشور گردد.

شورای عالی انقلاب فرهنگی

این نهاد، بازیگر فرهنگی عرصه دیپلماسی علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. پی‌جویی مؤلفه‌های فرهنگی در ساحت‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی از مهم‌ترین وظایف این نهاد حاکمیتی محسوب می‌شود. دانشگاه صنعتی مالک اشتر، همانطور که قبلاً ذکر شد، نگاهی چند بعدی و چند ساحتی به مقوله قدرت و دفاع دارد، در این زمینه برای مسئله «قدرت نرم» در دیپلماسی علم و فناوری می‌بایست همکاری‌های خود با شورای عالی انقلاب فرهنگی گسترش دهد.

یافته‌های تحقیق

نقش‌های شش‌گانه دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری در ترکیه
عموماً در این قسمت در مورد نقش دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری به طور عام و دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه به طور خاص تقسیم کار دوگانه‌ای در نظر گرفته‌ایم؛ اول، همانطور که در قسمت قبل نشان داده شد، این دانشگاه برای اینکه در چنین جایگاهی عملکرد مناسبی داشته باشد می‌بایست با سایر بازیگران این عرصه در ایران همکاری و هماهنگی داشته باشد. دوم، و رای‌حد همکاری جویانه در کنار سایر کنشگران، دانشگاه مالک اشتر که خود تجلی بخش آموزش و پژوهش در وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح می‌باشد، به مثابه کنشگری بی‌واسطه و مستقل-البته با عنایت به اسناد و نهادهای بالادستی- می‌تواند رویکرد عمل‌گرایانه‌ای را به نمایش بگذارد.
در زیر به صورت جزئی به این قسمت از نقش دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه پرداخته می‌شود.
این بخش از نقش‌آفرینی دانشگاه در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه به ۶ کنش همکارانه تقسیم می‌شود، شامل: آموزشی، فرهنگی، پژوهشی، اجرایی، پرسنلی و رفاهی.

کنش فرهنگی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های فرهنگی خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی‌جویی نماید:

- برنامه‌های آموزشی و تعاملات بین فرهنگی
- اعزام سفیران فرهنگی متشکل از دانشگاهیان و نخبگان فرهنگی به دانشگاه‌ها و مراکز علمی ترکیه
- اعزام رایزنی‌های علمی به آکادمی‌ها و سایر مراجع علمی کشور ترکیه
- ایجاد کرسی‌های اسلام شناسی مشترک
- برگزاری کرسی‌های ایران شناسی
- حمایت از کرسی‌های زبان فارسی در ترکیه

کنش پژوهانه

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های پژوهانه خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی جویی نماید:

- برگزاری همایشها و کنفرانس‌های بین‌المللی پژوهشی مشترک با دانشگاه‌ها و آکادمی‌های ترکیه
- اجرای طرحهای تحقیقاتی مشترک در حوزه‌های گوناگون
- راه اندازی نشریات بین‌المللی و انتشار آن در مراکز علمی ترکیه
- انتشار کتب مشترک دانشگاهی به زبانهای بین‌المللی
- ایجاد کرسی‌های بین‌المللی آموزشی و پژوهشی
- تشکیل پارک‌های علم و فناوری مراکز رشد و قلبهای علمی بین‌المللی و منطقه‌ای
- تأسیس مراکز تحقیق و توسعه علمی به خصوص در حوزه‌های امنیتی برای ارتقاء ضریب امنیت دو کشور در منطقه مخاطره آمیز غرب آسیا

کنش آموزشی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های آموزشی خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی جویی نماید:

- برنامه‌های درسی مشترک دانشگاهی
- برگزاری مشترک آزمونهای بین‌المللی

- برگزاری دوره‌ها و کارگاههای آموزشی مشترک بین المللی
- ایجاد دانشگاههای مجازی و آموزش از راه دور بین المللی
- مبادله محتوای آموزشی و سایر اطلاعات علمی
- ایجاد رشته‌های مشترک دانشگاهی

کنش اجرایی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های اجرایی خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی جویی نماید:

- ارتباط با دانشجویان ایرانی و ایرانیان مقیم ترکیه
- اعطای مدارک تحصیلی مشترک با دانشگاههای ترکیه‌ای
- عضویت و مشارکت فعال در سازمانها و انجمنهای علمی دوجانبه
- مبادله و تعاملات علمی و تحقیقاتی از طریق پایگاههای مجازی
- انعقاد و اجرای قراردادهای و تفاهم نامه‌های علمی، آموزشی و فنی

کنش پرسنلی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های پرسنلی خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی جویی نماید:

- اعزام دانشجویان به ترکیه در قالب بورسیه‌های کوتاه مدت و بلند مدت
- جذب دانشجویان دانشگاه‌های ترکیه در قالب برگزاری دوره‌های آموزشی
- اعطای فرصت مطالعاتی به اعضای هیئت علمی در کشور ترکیه
- اعطای فرصت مطالعاتی به دانشجویان در کشور ترکیه
- جذب اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های ترکیه در قالب تدریس‌های کوتاه مدت

کنش رفاهی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند کنش‌های رفاهی خود در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را در محورهای زیر پی جویی نماید:

- اعطای تسهیلات دانشجویی جهت ویزا و اقامت در قالب فرصت‌های مطالعاتی
- اعطای جوایز علمی مشترک بین المللی

دانشگاه صنعتی مالک اشتر و مقوله التزام به قدرت چندساحتی

قدرت از مفاهیمی است که عموماً مورد توجه متخصصین روابط بین الملل، علوم سیاسی و ژئوپلیتیک می‌باشد. سابقاً و در رویکردهای سنتی برای این مفهوم، معنای واحدی در نظر می‌گرفتند و صرفاً در قالب‌های سخت افزارگرایانه مورد کنکاش قرار می‌دادند. اما در مطالعات نوین امنیتی و قدرت محور، انگاره «قدرت» معنایی چندوجهی پیدا نموده است. دانشگاه صنعتی مالک اشتر برای اینکه از تطور ادبیات قدرت و امنیت عقب نماند می‌بایست به تمامی ساحت‌های قدرت توجه نموده و در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه نیز آن‌ها را پی جویی نماید. قدرت سخت، قدرت نرم، قدرت هوشمند، قدرت دیجیتال، قدرت رسانه‌ای و ... تنها بخشی از انواع قدرت می‌باشد که دانشگاه مورد مطالعه باید به آن‌ها توجه و التزام نماید.

فرصت‌های دفاعی نقش آفرینی دانشگاه مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری در ترکیه

فرصت‌هایی که دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند در قالب دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه پیگیری نماید و در جستجوی تحقق آن باشد شامل موارد زیر می‌شود.

تقویت توان نظامی

امروزه فناوری نظامی که خود بخشی از فناوری صنعتی است؛ از جایگاه بسیار والایی در افزایش قدرت نظامی کشورها برخوردار است؛ به همین جهت برخی کشورها به جنگ‌های فناورانه مبتنی بر ابزار پیشرفته تکیه دارند؛ اما به طور کلی منظور از فناوری نظامی؛ فنون پیشرفته نظامی ابزارهای جدید، کشف قابلیت‌های نظامی جدید و روش‌های نوین افزایش و بالا بردن توان نظامی است؛ فناوری‌های نوین در حوزه نظامی در حال حاضر یکی از موارد قدرت-افزایی کشورها محسوب می‌شوند که کشورها از طریق دیپلماسی علم و فناوری در پی آن می‌باشند؛ برای نمونه می‌توان به تحقیقات اخیر ارتش آمریکا جهت ساخت و توسعه نوعی لباس استتار کننده برای سربازان خود نام برد که می‌تواند نیروها را در هر محیطی کاملاً نامرئی کند و

یا استفاده گسترده از ابزار فناوری اطلاعات جدید در جهت هک سازی اطلاعات سری دشمن. که در پیامد آن می‌تواند به طور کلی تحولات و سرنوشت جنگ را نیز دگرگون کند؛ از این رو طبق برآوردهای سازمان سیا در آمریکا، در قرن بیست و یکم، جنگ اطلاعاتی و مجازی می‌تواند؛ اصلی‌ترین تهدید برای امنیت ملی به حساب آید. (زارع و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۳) این مسائل نشان از آن دارد که دانشگاه صنعتی مالک اشتر می‌تواند از طریق پی‌جویی دیپلماسی علم و فناوری فرصت‌های دفاعی نوینی برای قدرت ملی ایران به ارمغان بیاورد.

از این رو افزایش و تقویت توان نظامی در جهت اهداف وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح می‌تواند از مقاصد و فرصت‌های نقش آفرینی دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه قلمداد گردد.

افزایش صادرات تسلیحات

یکی دیگر از آثار علم و فناوری بر حوزه قدرت نظامی، حوزه ثروت زایی آن می‌باشد. به واقع با توجه به اینکه در بحث بازار تسلیحات همانند سایر عرصه‌های اقتصادی رقابت شدید است از این رو تنها کشورهایی از قابلیت و توان رقابت برخوردار هستند که در زمینه تولید تسلیحات و تجهیزات از دانش و فناوری برتری برخوردارند. بر این اساس، قدرت علمی و فناوری، در تقویت صنایع نظامی کشورها و تسلط بر بازارهای صادراتی سلاح و به تبع آن کسب منافع عظیم مادی نقش مهمی را دارا می‌باشد. (زارع و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۳)

از این جهت افزایش صادرات تسلیحات و تولید ثروت در جهت اهداف وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح می‌تواند از مقاصد و فرصت‌های نقش آفرینی دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه قلمداد گردد.

تولید تسلیحات پیشرفته و راهبردی

کسب دانش از طریق پژوهش و آموزش و استفاده از آن، به ویژه دانش‌های استراتژیک می‌تواند دانش را تبدیل به قدرت نماید. از این رو، برخی از فناوری‌ها و دانش‌های مادر همچون زیست فناوری و یا نانو فناوری به صورت مستقیم در حوزه نظامی قرار می‌گیرند. به همین دلیل حساسیت‌های فراوانی روی آن وجود دارد؛ چرا که به فرض مثال در زیست فناوری این امکان وجود دارد که دارویی طراحی نمود که تنها روی یک نژاد تأثیر گذار باشد و یا از قابلیت‌های نانو فناوری در جهت ساخت تجهیزات نظامی کوچک با توان مانور بالا کمک گرفت. (زارع و دیگران،

۱۳۹۶: ۱۱۳-۱۱۴)

در این حوزه نیز از مقاصد و فرصت‌های نقش آفرینی دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه در راستای اهداف وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح قلمداد می‌شود.

فراهم نمودن بستر همکاری‌های نظامی

استفاده از تعاملات خارجی در جهت همکاری‌های فنی نظامی مصداق دیگری از تأثیرات علم و فناوری بر قدرت نظامی است؛ به واقع عموماً یکی از راه‌های سنجش عمق روابط کشورها با یکدیگر، بررسی نحوه همکاری آنها در حوزه‌های مختلف است، بر این اساس، همکاری‌های نظامی ما بین کشورها بیانگر روابط در سطوح راهبردی می‌باشد؛ از این رو همکاری‌های علم و فناوری در سطوح نظامی ضمن تأمین نیازمندی‌ها در حوزه‌های عملیاتی، منجر به تعمیق و تقویت روابط فی مابین کشورها می‌شود. (زارع و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۴)

از این جهت فراهم نمودن بستر همکاری‌های نظامی در جهت اهداف وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح می‌تواند از مقاصد و فرصت‌های نقش آفرینی دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه قلمداد گردد.

ایجاد بازدارندگی

بازدارندگی یک اثر سیاسی است که به طور مستقیم از داشتن یک فناوری حاصل می‌شود. اما به طور کلی فناوری‌هایی که بیشتر آنها در حوزه نظامی هستند، موجب بازدارندگی می‌شوند: موشک‌های بالستیک و یا سامانه‌های دفاعی معروف به سپر موشکی. بنابراین هر کشوری که ابزارهای بیشتری برای تنبیه مهاجم داشته باشد، از بازدارندگی بیشتری برخوردار است. صرفاً این ابزار در تجهیزات نظامی خلاصه نمی‌شوند؛ اما تجهیزات و فناوری نظامی از مهم‌ترین آنها هستند. (زارع و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۳)

"ایجاد بازدارندگی" نیز از مقاصد و فرصت‌های نقش آفرینی دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه در راستای اهداف وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح قلمداد می‌شود.

انگاره‌های چندگانه دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری در ترکیه

در این مدل، مخاطب سطح تحلیل فرد، متخصصان، پژوهشگران، اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فرستادگان علمی و فناوری محسوب می‌شود. در سطح تحلیل نهاد، سایر نهادها و

بازیگران از جمله دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، وزارت خانه‌ها، پارک‌های علم و فناوری، شرکت‌های دانش بنیان و سفارتخانه‌ها، مخاطب می‌باشند. در سطح تحلیل ملی، مخاطب اسناد بالادستی، ساختارهای سیاستگذار در حوزه علم و فناوری، نظام ملی آموزش عالی، خط مشی سیاست خارجی قلمداد می‌شود. و نهایتاً مخاطب سطح تحلیل فراملی، مدل توزیع قدرت در سیستم بین الملل، خط مشی علم و فناوری در کشورهای دیگر-در اینجا ترکیه-، نهادهای بین المللی علمی و شرکت‌های دانش بنیان چند ملیتی می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اینکه دانشگاه صنعتی مالک اشتر چگونه و به چه نحوی می‌تواند در امر دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه نقش آفرینی کند در این مقاله مورد پژوهش قرار گرفته است. از آنجایی که دانشگاه صنعتی مالک اشتر تجلی، نماد و استعاره آموزش در مجموعه نهادهای نظامی می‌باشد اینک چگونه نقشی باید در دیپلماسی علم و فناوری ایران به طور عام و دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه به طور خاص داشته باشد، مسئله، دشواره و مقوله‌ای بنیادین می‌باشد که این پژوهش به صورت موشکافانه به آن پرداخته است

نحوه ارتباط دانشگاه صنعتی مالک اشتر با اسناد بالادستی و سایر بازیگران و کنشگران دیپلماسی علم و فناوری ایران گره بروکراتیک این مسئله را باز نموده است؛ همچنین مسیر کنش ورزی مستقل دانشگاه در این راستا در قالب مدل مفهومی پارادایمیک مورد بررسی قرار گرفته و از این زاویه موقعیت دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه مشخص و افق آن روشن گردیده است.

اینکه دانشگاه صنعتی مالک اشتر چگونه می‌تواند با بهره‌گیری از دیپلماسی علم و فناوری در ترکیه نقش ایفا کند؟ سؤال می‌باشد که پژوهنده در این تحقیق به دنبال پاسخ به آن بوده است. در پاسخ به این سؤال و برای تبیین و تشریح چگونگی هم‌افزایی این دانشگاه با سایر نهادها و بازیگران و کنشگران عرصه دیپلماسی علم و فناوری کشور دو مدل و الگو برای این نقش آفرینی طراحی شده است، مدل «همکاری جویانه» و «مستقل‌محورانه». در مدل همکاری-جویانه شرایط بدین صورت است که دانشگاه مالک اشتر با برقراری ارتباط با سایر نهادهای داخلی سعی در برآوردن اهداف دیپلماسی علم و فناوری دارد اما در رویکرد مستقل‌محورانه،

دانشگاه خود را بازیگری مستقلی می‌پندارد که می‌تواند در قالب کنش‌های شش‌گانه اهداف دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه را محقق سازد.

ماحصل هر پژوهش می‌تواند پیشنهادهایی برای بهره‌برداری بیشتر و بهتر از موضوع تحقیق باشد. در این پژوهش نیز این مسئله مورد توجه قرار گرفته است و پیشنهادهایی برای نقش-آفرینی منسجم‌تر دانشگاه صنعتی مالک اشتر ارائه گشته است که شامل این موارد می‌شود: تأسیس شرکت‌های دانش بنیان بینا-دانشگاهی برای دیپلماسی علم و فناوری ایران در ترکیه، اعطای تسهیلات به شرکت‌های دانش بنیان فعال در این حیطه، ایجاد «دفتر دیپلماسی علم و فناوری» در دانشگاه، تبدیل نمودن دانشگاه مالک اشتر به کانون ظرفیت‌سنجی دیپلماسی علم و فناوری ایران.

تحقیقات بعدی در این زمینه می‌توانند با اتخاذ رویکردی جزءنگرانه هر کدام از این ظرفیت‌ها را به صورت ویژه مورد کندوکاو قرار دهند تا در تمامی زمینه‌ها به صورت کاملاً دقیق سیاستگذاری صورت بگیرد و از خطاهای تقلیل‌گرایانه پرهیز شود. پژوهش‌های بعدی در این حیطه می‌توانند کشورها، اهداف، زمینه‌ها، حوزه‌ها و نهادهای دیگر را مورد مطالعه قرار دهند تا دانشگاه مالک اشتر به قطب دیپلماسی علم و فناوری ایران مبدل شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- بنیادی نائینی، علی؛ صدوق، محمود (۱۳۹۶). «شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه دیپلماسی علم و فناوری». **فصلنامه مطالعات قدرت نرم**، سال ۷، شماره ۱۷.
- داودی، علی اصغر (۱۳۹۳). «دیپلماسی علم و فناوری ایران در افغانستان: فرصت‌ها و چالش‌ها». **فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست**، سال ۳، شماره ۱۱.
- دیویس، لوید و رابرت جی پتمن (۱۳۹۶). **دیپلماسی علم روزی نو یا صبحی کاذب؟**، ترجمه جواد مشایخ، عفت نوروزی، سعیده صارمی، تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۹۰). «بررسی وضعیت موجود علم و فناوری در ایران و جایگاه آن در برنامه‌های توسعه»، **نشریه برنامه ریزی و بودجه**، سال ۱۶، شماره ۴.
- ذولفقازاده، محمدمهدی و دیگران (۱۳۹۴). «تجربه دیپلماسی علم و فناوری در دنیا: کاوشی در نهادها، اولویت‌ها و اقدام‌های چند کشور منتخب»، **سیاستنامه علم و فناوری**، دوره ۵، شماره ۱.
- ذولفقازاده، محمدمهدی و دیگران (۱۳۹۵). «نقش دیپلماسی علم و فناوری در بهبود چالش‌های شرکت‌های دانش بنیان»، **فصلنامه رشد فناوری**، سال ۱۲، شماره ۴۸.
- روفینی، پیر برونو (۱۳۹۷). **علم و دیپلماسی بعد جدیدی از روابط بین‌الملل**، ترجمه سید مهدی قائمی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- صدوق، محمود، بنیادی نائینی، علی (۱۳۹۵). **آشنایی با دیپلماسی علم و فناوری**، تهران: نشر آینده پژوه.
- فیروزآبادی، مرتضی (۱۳۹۰). **بررسی مفهومی دیپلماسی علم و فناوری و ترسیم وضع موجود در جمهوری اسلامی ایران**، تهران: معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری.
- قدیمی، اکرم (۱۳۹۶). «کارکرد دیپلماسی علم و فناوری در جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا»، **فصلنامه سیاست**، دوره ۴۷، شماره ۱.
- گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۷). **جمهوری اسلامی و قدرت نرم؛ نگاهی به قدرت نرم افزاری جمهوری اسلامی ایران**، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی.
- مقیم، طلیعه و حمیدرضا آراسته و کامران محمدخانی (۱۳۹۵). «مدل پیشبرد دیپلماسی علم و فناوری در کشور از زاویه مطالعات میان رشته‌ای نظام‌های آموزش عالی و سیاست خارجی؛ مورد مطالعه دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی»، **فصلنامه میان رشته‌ای در علوم انسانی**، دوره ۸، شماره ۴.

_____ ژرفاکاوی نقش دانشگاه صنعتی مالک اشتر در دیپلماسی...

موسوی زارع، جواد و دیگران، (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل جایگاه علم و فناوری در عرصه قدرت سخت، نرم و هوشمند»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۳، شماره ۳.
میرعمادی، طاهره (۱۳۹۶). مقدمه‌ای بر دیپلماسی علم و فناوری، تهران: مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

